

O‘ZBEK O‘QUVCHILARINING MA’NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA INGLIZ TILI FANI O‘QITUVCHILARINING ROLI

Otaxonova Shoira Abduhalil qizi

*Buloqboshi tumani ixtisoslashtirilgan maktab
ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo’yicha director o’rinbosari*

Annotatsiya

Mazkur maqolada o‘zbek o‘quvchilarining ma’naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirishda ingliz tili fani o‘qituvchilarining pedagogik, tarbiyaviy va madaniyatlararo roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Globalashuv, raqamli axborot oqimi, madaniyatlararo muloqot va xorijiy tillarni o‘rganishga bo‘lgan ehtiyoj ortib borayotgan hozirgi sharoitda ingliz tili darsi faqat grammatik bilim va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish maydoni emas, balki o‘quvchilarda milliy g‘urur, vatanparvarlik, madaniy bag‘rikenglik, axloqiy mas’uliyat va tanqidiy fikrlashni shakllantirishning samarali pedagogik vositasidir. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro ta’lim yondashuvlari hamda chet tilini o‘qitish metodikasiga oid nazariy manbalar tahlil qilindi. Natijalar ingliz tili o‘qituvchisi o‘quvchining ma’naviy rivojlanishida madaniyatlararo vositachi, axloqiy namuna, kommunikativ muhit tashkilotchisi, milliy qadriyatlarni global kontekstda anglatadigan pedagog hamda raqamli-ma’rifiy savodxonlikni rivojlantiruvchi shaxs sifatida namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: ma’naviyat, ingliz tili ta’limi, o‘zbek o‘quvchilari, madaniyatlararo kompetensiya, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, kommunikativ yondashuv, tarbiyaviy ta’lim.

Abstract

This article examines the pedagogical, moral and intercultural role of English language teachers in shaping the spirituality and moral identity of Uzbek school students. In the context of globalization, digital information flow and intercultural communication, English lessons should not be limited to grammar and communicative skills; they can also serve as an effective educational space for developing national pride, patriotism, tolerance,

moral responsibility and critical thinking. The study is based on the analysis of national normative documents, international educational approaches and theoretical sources in foreign language pedagogy. The findings show that English teachers act as intercultural mediators, moral role models, organizers of a positive communicative environment, interpreters of national values in a global context, and facilitators of digital and moral literacy.

Keywords: spirituality, English language education, Uzbek students, intercultural competence, national values, patriotism, communicative approach, moral education.

Bugungi globallashuv davrida ta'limning asosiy vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. Zamonaviy maktab o'quvchini intellektual jihatdan rivojlantirish bilan birga, uni ma'naviy barkamol, ijtimoiy mas'uliyatli, milliy qadriyatlarga sodiq, boshqa xalqlar madaniyatiga hurmat bilan qaraydigan shaxs sifatida tarbiyalashi zarur. Ayniqsa, chet tillarini o'qitish jarayonida bu vazifa yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi, chunki xorijiy til o'quvchini boshqa madaniyat, boshqa dunyoqarash va boshqa kommunikativ muhit bilan tanishtiradi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'lim-tarbiya muhiti o'quv jarayoni bilan bir qatorda ma'naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligini ta'minlashi zarurligi qayd etilgan. Bu esa har bir fan o'qituvchisi, jumladan, ingliz tili fani o'qituvchisi ham o'quvchilarning ma'naviy kamolotida bevosita ishtirok etishini anglatadi. Shuningdek, 2026-yil 28-yanvardagi 34-sonli Vazirlar Mahkamasi qarori bilan tasdiqlangan dasturda yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, uzluksiz ta'lim tizimida yagona milliy tarbiya tizimini yaratish hamda "Milliy tarbiya modeli"ni amalga oshirish vazifalari belgilangan.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, ingliz tili fani bugungi kunda o'quvchilar uchun xalqaro axborot, ilm-fan, texnologiya va madaniy muloqotga kirish eshigi hisoblanadi. Shu bilan birga, ingliz tilidagi materiallar orqali o'quvchilar turli madaniy qadriyatlar, hayot tarzi, ijtimoiy me'yorlar, axloqiy qarashlar va global muammolar bilan tanishadilar. Agar bu jarayon pedagogik jihatdan to'g'ri boshqarilmasa, o'quvchi xorijiy madaniyatni yuzaki qabul qilishi yoki milliy qadriyatlarga nisbatan befarqlik holatiga

tushib qolishi mumkin. Aksincha, ingliz tili o‘qituvchisi ta’lim mazmunini milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirsa, chet tili darsi o‘quvchi ma’naviyatini boyituvchi, dunyoqarashini kengaytiruvchi va vatanparvarlik tuyg‘usini mustahkamlovchi samarali pedagogik maydonga aylanadi.

Xalqaro miqyosda ham til ta’limi faqat lingvistik kompetensiyani emas, balki madaniyatlararo muloqot, hamkorlik, tinchlik, inson huquqlariga hurmat va global fuqarolik kabi qadriyatlarni rivojlantirish bilan bog‘lanmoqda. UNESCO global fuqarolik ta’limini o‘quvchilarga dunyoni anglash va umumiy muammolarni hamkorlikda hal qilishga yordam beruvchi yondashuv sifatida talqin qiladi. CEFR Companion Volume esa til ta’limida kommunikativ faoliyat, mediatsiya, ko‘p tillilik va ko‘p madaniyatlikka alohida e’tibor qaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, maqolaning asosiy maqsadi ingliz tili fani o‘qituvchilarining o‘zbek o‘quvchilari ma’naviyatini shakllantirishdagi rolini nazariy va metodik jihatdan asoslash hamda ingliz tili darslarida ma’naviy-axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish mexanizmlarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Birinchi, normativ-huquqiy tahlil metodi orqali O‘zbekiston Respublikasining ta’lim va tarbiyaga oid amaldagi hujjatlari o‘rganildi. Xususan, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun hamda 2026-yil 28-yanvardagi 34-sonli Vazirlar Mahkamasi qarori asosiy metodologik tayanch sifatida ko‘rib chiqildi.

Ikkinchi, ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlili asosida chet tilini o‘qitishda tarbiyaviy komponent, madaniyatlararo kompetensiya, axloqiy tarbiya, global fuqarolik va shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim masalalari o‘rganildi. Bu jarayonda Byram, Kramersch, Vygotsky, Dewey kabi olimlarning qarashlari, shuningdek, UNESCO tomonidan ilgari surilgan yondashuvlar tahlil qilindi.

Uchinchi, qiyosiy-pedagogik tahlil metodi orqali milliy qadriyatlar asosidagi tarbiya bilan xalqaro til ta’limi yondashuvlari o‘rtasidagi uyg‘unlik aniqlashtirildi. Ingliz tili ta’limida milliylik va umuminsoniylikni birlashtirish imkoniyatlari ko‘rib chiqildi.

To'rtinchidan, pedagogik modellashtirish metodi asosida ingliz tili o'qituvchisining o'quvchi ma'naviyatini shakllantirishdagi asosiy funksiyalari modeli ishlab chiqildi. Modelda o'qituvchining besh asosiy roli ajratildi: madaniyatlararo vositachi, axloqiy namuna, kommunikativ muhit tashkilotchisi, milliy qadriyatlar targ'ibotchisi va raqamli-ma'rifiy savodxonlikni rivojlantiruvchi pedagog.

Tadqiqotda empirik so'rovnoma yoki tajriba-sinov natijalari keltirilmagan; natijalar nazariy tahlil, mavjud ilmiy qarashlar va pedagogik kuzatuvlarga asoslangan konseptual xulosalar shaklida taqdim etildi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ingliz tili fani o'qituvchisining o'quvchilar ma'naviyatini shakllantirishdagi roli ko'p qirrali bo'lib, uni faqat til o'rgatuvchi mutaxassis darajasida talqin qilish yetarli emas. Ingliz tili o'qituvchisi o'quvchilarda kommunikativ, madaniy, axloqiy, ijtimoiy va reflektiv kompetensiyalarni rivojlantiruvchi muhim pedagogik subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

Ingliz tili o'qituvchisi - madaniyatlararo vositachi

Ingliz tili darsi o'quvchini turli xalqlarning urf-odatlarini, bayramlari, qadriyatlari, muloqot madaniyati va ijtimoiy xulq-atvori bilan tanishtiradi. Biroq bu jarayonda o'qituvchining vazifasi xorijiy madaniyatni shunchaki tanishtirish emas, balki uni o'zbek milliy qadriyatlari bilan qiyosiy tahlil qilishga yo'naltirishdir. Masalan, "family values", "respect for elders", "hospitality", "friendship", "honesty", "responsibility" kabi mavzular ingliz tilida o'rgatilganda, o'quvchilarga o'zbek oilasida kattalarga hurmat, mehmondo'stlik, halollik, o'zaro yordam va jamoaviylik kabi qadriyatlarning mazmuni ham tushuntirilishi mumkin.

Bunday yondashuv o'quvchida ikki muhim sifatni shakllantiradi: dastlab boshqa xalqlar madaniyatiga hurmat, ikkinchidan, o'z milliy qadriyatlarini anglash va qadrlash. Shu jihatdan ingliz tili o'qituvchisi global dunyo bilan milliy o'zlik o'rtasida pedagogik ko'priq vazifasini bajaradi.

Ingliz tili o'qituvchisi - axloqiy namuna

O'quvchi uchun o'qituvchining shaxsiy fazilatlari dars mazmunidan kam ahamiyatga ega emas. Ingliz tili o'qituvchisining nutq madaniyati, kiyinish odobi, muloqot uslubi,

adolatli baholashi, sabr-toqati, o‘quvchiga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi bevosita tarbiyaviy ta’sir kuchiga ega. O‘quvchilar ko‘pincha o‘qituvchining aytganidan ko‘ra qilgan ishidan ko‘proq o‘rnak oladilar.

Ingliz tili darsida o‘qituvchi “please”, “thank you”, “I respect your opinion”, “Let us listen to each other”, “Everyone has the right to speak” kabi iboralarni muntazam ishlatsa, sinfda madaniyatli muloqot muhiti shakllanadi. Bu esa o‘quvchilarda hurmat, tinglash madaniyati, o‘z fikrini odob bilan bildirish va boshqalar fikriga bag‘rikeng munosabatda bo‘lish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Ingliz tili darsi - ma’naviy-axloqiy muhokama maydoni

Ingliz tili darslarida qo‘llaniladigan matnlar, dialoglar, hikoyalar, videolar va loyihaviy topshiriqlar ma’naviy tarbiya uchun katta imkoniyat yaratadi. Masalan, “helping others”, “protecting nature”, “respecting parents”, “being honest”, “using the internet responsibly”, “friendship and loyalty” kabi mavzular grammatik yoki leksik birliklarni o‘rgatish bilan birga, axloqiy muhokama uchun ham asos bo‘la oladi.

O‘qituvchi o‘quvchilarga quyidagi savollarni berishi mumkin:

Inglizcha savol	Ma’naviy-tarbiyaviy maqsad
What does honesty mean to you?	Halollik tushunchasini anglash
How can young people show respect to their parents?	Oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash
Why is helping others important?	Mehr-oqibat va ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirish
How can we represent Uzbekistan abroad?	Milliy g‘urur va vatanparvarlikni shakllantirish
What should students do to use social media wisely?	Raqamli madaniyat va axborot mas’uliyatini rivojlantirish

Bu turdagi savollar ingliz tilida fikr bildirish ko‘nikmasini rivojlantiradi, shu bilan birga o‘quvchilarni axloqiy tanlov, ijtimoiy mas’uliyat va shaxsiy pozitsiya haqida o‘ylashga undaydi.

Milliy qadriyatlarni ingliz tili orqali ifodalash

Ingliz tili darslarida o‘zbek madaniyati va milliy qadriyatlarini ingliz tilida ifodalashga yo‘naltirilgan topshiriqlar o‘quvchilarda milliy g‘ururni mustahkamlaydi. Masalan, o‘quvchilarga quyidagi mavzularda taqdimot, esse, dialog yoki loyiha tayyorlatish mumkin:

Topshiriq mavzusi	Rivojlanadigan ma’naviy sifat
My family traditions	Oilaviy qadriyatlarga hurmat
Uzbek hospitality	Mehmondo‘stlik va milliy g‘urur
Great ancestors of Uzbekistan	Tarixiy xotira va vatanparvarlik
Navruz as a symbol of kindness	Mehr-oqibat va bag‘rikenglik
My duty to my Motherland	Fuqarolik mas’uliyati
Respect for teachers and parents	Kattalarga hurmat

Bu kabi topshiriqlar o‘quvchiga ingliz tilini faqat xorijiy madaniyatni o‘rganish vositasi sifatida emas, balki o‘z milliy madaniyatini dunyoga tanitish vositasi sifatida anglash imkonini beradi.

Raqamli muhitda ma’naviy immunitetni shakllantirish

Bugungi o‘quvchilar ingliz tilidagi internet kontentiga juda ko‘p duch keladilar. Ijtimoiy tarmoqlar, videoplatformalar, onlayn o‘yinlar va turli veb-saytlar orqali ular turli qadriyatlar va g‘oyalar bilan tanishadilar. UNESCO 2023-yilgi tavsiyasida dezinformatsiya, noto‘g‘ri axborot, nafrat tili va onlayn zo‘ravonlikka qarshi media va axborot savodxonligini kuchaytirish zarurligini ta’kidlaydi.

Shu sababli ingliz tili o‘qituvchisi o‘quvchilarda ingliz tilidagi axborotni tanqidiy qabul qilish, ishonchli va ishonchsiz manbalarni farqlash, internetda odobli muloqot qilish, kiberxavfsizlikka rioya etish va zararli kontentdan himoyalanih ko‘nikmalarini rivojlantirishi lozim. Bu jarayon o‘quvchilarning “ma’naviy immuniteti”ni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tili ta'limi va ma'naviy tarbiya bir-biridan ajralgan jarayonlar emas. Aksincha, ular o'zaro uzviy bog'liqdir. Til o'rganish jarayoni doimo madaniyat, qadriyat, muloqot etikasi va shaxsiy pozitsiya bilan bog'liq bo'ladi. Ingliz tili darsida o'quvchi nafaqat yangi so'z va grammatik tuzilmalarni o'rganadi, balki o'z fikrini bildirish, boshqalarni tinglash, kelishmovchilikni madaniyatli hal qilish, turli qarashlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni ham o'rganadi.

Bu jihatdan ingliz tili o'qituvchisining roli uch darajada namoyon bo'ladi.

Birinchi daraja - lingvistik-kommunikativ rol. O'qituvchi o'quvchilarga ingliz tilida to'g'ri, ravon va maqsadga muvofiq muloqot qilishni o'rgatadi. Bu jarayonda o'quvchi nutq odobi, tinglash madaniyati va muloqot mas'uliyatini egallaydi.

Ikkinchi daraja - madaniyatlararo-tarbiyaviy rol. O'qituvchi o'quvchilarga boshqa xalqlar madaniyatini hurmat qilishni o'rgatadi, lekin shu bilan birga o'z milliy o'zligini yo'qotmaslik, o'zbek qadriyatlarini qadrlash va ularni ingliz tilida ifodalashga yo'naltiradi.

Uchinchi daraja - shaxsiy-axloqiy rol. O'qituvchi o'zining adolatli, samimiy, mas'uliyatli va madaniyatli pedagogik xulqi orqali o'quvchilarga amaliy namuna bo'ladi.

Ingliz tili darslarida ma'naviy tarbiyani samarali tashkil etish uchun bir nechta metodik yondashuvlar muhimdir. Avvalo, dars mavzulari faqat til birliklariga emas, balki tarbiyaviy mazmunga ham ega bo'lishi kerak. Masalan, "Past Simple" mavzusini o'rganishda buyuk ajdodlar hayoti haqida gapirish, "should/shouldn't" modal fe'llarini o'rganishda odob-axloq qoidalari haqida fikr bildirish, "comparatives and superlatives" mavzusida o'zbek va xorijiy madaniyatlardagi ijobiy jihatlarni taqqoslash mumkin.

Ikkinchidan, o'qituvchi o'quvchilarni tayyor javoblarni yodlashga emas, mustaqil fikrlashga yo'naltirishi zarur. "What would you do if your friend needed help?", "Why should young people respect national traditions?", "How can English help us promote Uzbekistan?" kabi savollar o'quvchilarni axloqiy fikrlashga undaydi.

Uchinchidan, loyiha asosidagi ta'lim ingliz tili darslarida ma'naviy tarbiyani kuchaytiradi. O'quvchilar "Uzbek values in English", "My mahalla", "Famous Uzbek scholars", "Kindness week", "Our national traditions" kabi loyihalar orqali ham til ko'nikmalarini, ham ma'naviy-ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiradilar.

To‘rtinchidan, baholash jarayonida faqat grammatik to‘g‘rilik emas, balki mazmun, muloqot madaniyati, hamkorlik, ijodkorlik va ijtimoiy mas‘uliyat ham inobatga olinishi kerak. Bu o‘quvchiga til o‘rganish jarayoni insoniy fazilatlar bilan bog‘liq ekanini anglatadi.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek o‘quvchilarining ma‘naviyatini shakllantirishda ingliz tili fani o‘qituvchilarining roli nihoyatda muhim va ko‘p qirralidir. Ingliz tili o‘qituvchisi faqat xorijiy tilni o‘rgatuvchi mutaxassis emas, balki o‘quvchining dunyoqarashi, axloqiy pozitsiyasi, milliy o‘zligi, kommunikativ madaniyati va global tafakkurini shakllantiruvchi pedagogik yetakchidir.

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalar ishlab chiqildi:

1. Ingliz tili darslari o‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘un shakllantirish uchun samarali pedagogik maydon hisoblanadi.
2. Ingliz tili o‘qituvchisi madaniyatlararo vositachi sifatida o‘quvchilarga boshqa xalqlar madaniyatini hurmat qilish, shu bilan birga o‘z milliy qadriyatlarini qadrlashni o‘rgatadi.
3. O‘qituvchining shaxsiy namunasi - adolatliligi, nutq madaniyati, bag‘rikengligi va mas‘uliyati - o‘quvchilarning ma‘naviy kamolotiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi.
4. Ingliz tilidagi matnlar, muhokamalar, rolli o‘yinlar, taqdimotlar va loyihalar orqali halollik, mehr-oqibat, vatanparvarlik, ekologik mas‘uliyat, internet madaniyati va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish mumkin.
5. Ingliz tili ta‘limida milliy madaniyatni ingliz tilida ifodalashga qaratilgan topshiriqlar o‘quvchilarda milliy g‘urur va o‘zligini anglash tuyg‘usini kuchaytiradi.

Shunday qilib, ingliz tili o‘qituvchisi zamonaviy O‘zbekiston maktabida o‘quvchining nafaqat til kompetensiyasini, balki ma‘naviy-axloqiy, madaniy va fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirishda ham muhim strategik rol o‘ynaydi. Ingliz tili darsi milliy qadriyatlar va global tafakkur uyg‘unlashadigan samarali tarbiyaviy muhitga aylantirilsa,

o‘quvchilar dunyo bilan muloqot qila oladigan, ammo o‘z milliy ildizlariga sodiq bo‘lgan barkamol shaxslar sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-637-son, 23.09.2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. “Uzluksiz ta’lim tizimida yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash samaradorligini oshirish dasturini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 34-son qaror. 28.01.2026.
3. UNESCO. *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. Paris: UNESCO, 2015.
4. UNESCO. *Recommendation on Education for Peace and Human Rights, International Understanding, Cooperation, Fundamental Freedoms, Global Citizenship and Sustainable Development*. 2023.
5. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment — Companion Volume*. Strasbourg, 2020.
6. Byram, M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
7. Kramsch, C. *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press, 1993.
8. Vygotsky, L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
9. Dewey, J. *Democracy and Education*. New York: Macmillan, 1916.
10. Brown, H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*. New York: Pearson Education, 2007.
11. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
12. Lickona, T. *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. New York: Bantam Books, 1991.